

that depend on the personal features of the teacher. However, it has a certain invariant meaning. In any case, it involves: a) art language (vocabulary, basic patterns of grammar and syntax); b) poetics of art (principles of architecture, dramaturgy, genre and style prototypes, creative techniques).

Possession of national traditions can be represented by a theoretical model, the structure of which is determined by three components: a) knowledge of traditions; b) artistic skills; c) motivation of artistic activity. They can be also represented in the form of a two-tier model. The first level of possession of a national artistic tradition is characterized as empirical. It is defined by: a) empirical knowledge of musical and choreographic works, their fragments, separate elements of language (lexical units and syntactic frames), names of artists, historical dates, names of works, circumstances of their origin and performance, cultural data, etc.; b) the ability to perceive (observe the development of form, memorization, comparison, comprehension) and reproduction of musical and choreographic elements, as well as integral works that represent a particular national artistic tradition; c) sporadic interest in artistic traditions. The second (higher) level of assimilation of national art traditions is characterized as systematic and creative. It is determined by: a) theoretically ordered knowledge of the art language and poetics; b) the ability to think creatively and to use holistic artifacts, their fragments, the language and poetics means of traditional art in their own original artistic activity; c) a steady interest in national artistic traditions, a tendency to study, reproduce and develop them, an awareness of their high personal value.

The practical purpose of the study is to develop a methodology for mastering national artistic traditions in the training of future music and choreography teachers.

Key words: national artistic tradition, art education, empirical and systemic knowledge, creative skills, music teacher and choreographers.

УДК 373.5+78

Наталія Шатайло

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID 0000-0003-4247-2391

DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/334-345

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ ОБРАЗОТВОРЕННЯ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті висвітлено методичні засади дослідно-експериментальної роботи щодо процесу формування вмінь образотворення молодших підлітків на уроках музичного мистецтва. Здійснено вибір відповідного інструментарію для проведення кожного з етапів експерименту: констатувального, формувального та підсумкового. Наведено критерії та показники, ефективні методи та завдання для виявлення рівня сформованості умінь образотворення молодших підлітків. Окреслено методичне забезпечення та етапність процесу формування вмінь образотворення молодших підлітків на уроках музичного мистецтва. Здійснено порівняльний аналіз рівня сформованості умінь образотворення молодших підлітків експериментальної та контрольної групи.

Ключові слова: дослідно-експериментальна робота, уміння образотворення, молодші підлітки, музичне мистецтво.

Постановка проблеми. Інноваційні процеси, що відбуваються в загальній середній освіті вимагають від науково-педагогічної спільноти актуальних і своєчасних досліджень, які б забезпечували якість навчально-виховного процесу. Опанування учнями змісту предметів мистецького спрямування залежить від рівня професійної компетентності вчителя, здатного осмислювати й застосовувати нові методики та художньо-педагогічні технології викладання музичного мистецтва в закладі загальної середньої освіти. Особливістю уроків музичного мистецтва, на відміну від інших предметів, є не тільки естетико-виховне спрямування, а й розвиток емоційної та художньо-образної сфери особистості учня. Емоційно-образне пізнання навколишнього світу особистістю, великою мірою залежить від рівня сформованості художньо-образного, асоціативного, творчого мислення, образної уяви, тощо. Однак, для цілеспрямованого розвитку образної сфери учнів на уроках музичного мистецтва недостатньо опрацьований діагностичний інструментарій. Окрім того, наявні методики, що присвячені даній проблематиці, не повною мірою відповідають сучасним вимогам Нової української школи. Саме тому опрацювання методів констатувальної діагностики й подальша розробка методики формування вмінь образотворення учнів молодшого підліткового віку на уроках музичного мистецтва є важливим напрямом удосконалення музично-педагогічної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Серед досліджень, у яких автори розробляли методи діагностики та методику формування процесів, пов'язаних із образною сферою учнів засобами мистецтва, варто відмітити роботи Л. В. Мартинюк, яка досліджувала процеси формування музично-образних уявлень підлітків. Серед зарубіжних дослідників вартою уваги є робота Л. В. Кравчук, що досліджувала процес формування музично-образних уявлень молодших школярів на основі синтезу мистецтв; В. Г. Мірецької, яка опрацьовувала методику вдосконалення сприйняття учнями художнього образу на уроках музики. Проблемі формування художньо-образного мислення учнів засобами мистецтва приділяли увагу Н. О. Батюк, Е. П. Печерська. У сучасній музичній педагогіці велика увага приділялася висвітленню процесів формування художньо-образного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва та їх підготовки до роботи з учнями. Це дослідження О. М. Полатайко, І. В. Ревенко, А. О. Ткачук. Вартим уваги є дослідження О. Є. Тимощук, у якому розглядається художньо-образний потенціал музичних творів українських композиторів спеціально створених для дітей.

Мета статті – висвітлити дослідно-експериментальну роботу щодо процесу формування вмінь образотворення молодших підлітків на уроках музичного мистецтва, проаналізувати отримані результати.

Мету конкретизовано в таких **завданнях**:

- описати констатувальний етап дослідно-експериментальної роботи щодо рівня прояву вмінь образотворення молодших підлітків;

- обґрунтувати методи й завдання відповідно до обраних критеріїв та їх показників;
- з'ясувати рівень сформованості вмінь образотворення молодших підлітків контрольної та експериментальної групи;
- проаналізувати отримані дані та зробити висновки щодо розробки відповідної методики формування вмінь образотворення молодших підлітків;
- здійснити порівняльний аналіз експериментальної та контрольної груп на підсумковому етапі;
- висвітлити методичне забезпечення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи щодо процесу формування вмінь образотворення молодших підлітків на уроках музичного мистецтва.

Методи дослідження: порівняння, аналізу та синтезу, класифікація, моделювання.

Виклад основного матеріалу. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася у три етапи: констатувальний, формувальний та підсумковий.

Оскільки наше дослідження присвячене розробці методики формування вмінь образотворення саме в молодших підлітків, то для проведення педагогічного експерименту була вибрана вікова категорія учнів 5 класів.

Констатувальна діагностика виявлення рівня сформованості вмінь образотворення в учнів 5 класу здійснювалася в умовах освітнього процесу закладів загальної середньої освіти, на базі яких проходять педагогічну практику студенти факультету музичної та хореографічної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Діагностика проводилася на початку навчального року, за участю студентів-практикантів та учителів музичного мистецтва означених закладів загальної середньої освіти.

Спираючись на раніше визначені структурні компоненти та відповідні функціональні особливості вмінь образотворення, було виділено такі чотири критерії: художньо-мисленнєвий, емоційно-мотиваційний, художньо-інтегративний, творчо-діяльнісний. До даних критеріїв підібрано відповідні показники й певні емпіричні методи, які застосовуються під час оцінювання, визначення та діагностування рівня сформованості вмінь образотворення молодших підлітків. Наведемо їх у таблиці 1.

Експериментальна робота щодо формування вмінь образотворення молодших підлітків на уроках музичного мистецтва здійснювалася протягом трьох років. Кількість учасників експерименту, у задіяних групах, була однаковою – по 35 учнів. Загалом, для підтвердження гіпотези щодо результативності застосування методики формування вмінь образотворення було охоплено 105 учнів 5-х класів, які брали участь в експерименті.

Таблиця 1

Критерії, показники та методи діагностики рівня сформованості вмінь образотворення молодших підлітків

Критерії	Показники	Методи
Художньо-мисленневий	- міра прояву відповідності та оригінальності створюваних художніх образів музичному твору; - ступінь здатності здійснювати аналіз-інтерпретацію художньої образності музичного твору	бесіда, інтерв'ю, тестування, проблемно-пошуковий, дискусія, аналіз образності мистецького твору
Емоційно-мотиваційний	- ступінь прояву власної ініціативи у втіленні художніх образів; - здатність висловлювати персоналізоване ставлення до творів мистецтва	спостереження, рефлексивна бесіда, конструктивний діалог, інтерпретації художніх образів
Художньо-інтегративний	- ступінь здатності синтезувати художні образи; - здатність продукувати художні образи відповідно до загальнолюдських цінностей	кейс-метод, творчі міні-проекти, модифікація, оцінне судження
Творчо-діяльнісний	- здатність створювати художні образи засобами різних видів мистецтва; - міра креативності ініційованих творчих ідей у розв'язанні художньо-творчих завдань	мозковий штурм, кластери асоціацій

На першому році дослідно-експериментальної роботи ми проводили констатувальну діагностику з контрольною групою (КГ-1) учнів 5-го класу (на початку навчального року) та підсумковий зріз (у кінці навчального року). Наступного року, з новим 5 класом, який став експериментальною групою (ЕГ), знову проводилася констатувальна діагностика. Протягом року з ЕГ здійснювалося запровадження опрацьованої методики формування вмінь образотворення на уроках музичного мистецтва, а наприкінці року проведено підсумковий зріз.

Також, на третьому році експерименту для більш достовірного підтвердження висунутої гіпотези щодо ефективності опрацьованої методики, додатково була здійснена діагностика рівня сформованості вмінь образотворення у КГ-2.

Для отримання наукового результату ми використали математично-статистичні методи визначення рівнів сформованості вмінь образотворення молодших підлітків. Розподілення отриманих результатів діагностичного зрізу здійснювалося за шкалою оцінювання, у якій було встановлено три рівні: низький, середній та високий. Відповідно до показників, кожен із критеріїв оцінювався за 3-х бальною шкалою.

На прикладі експериментальної групи, розглянемо технологію проведення констатувального експерименту. Діагностування здійснювалося в чотири етапи, кожен із яких відображав рівень сформованості вмінь образотворення молодших підлітків за визначеними критеріями.

Художньо-мисленнєвий критерій виявляв міру прояву відповідності та оригінальності створюваних молодшими підлітками художніх образів музичному твору; ступінь здатності застосовувати отримані вміння та знання в різних ситуаціях.

Спираючись на показники за художньо-мисленнєвим критерієм, ми виявляли рівень сформованості таких умінь образотворення, як: уміння молодших підлітків спиратися на мистецький тезаурус щодо вербалізації та візуалізації художніх образів; уміння застосовувати асоціації, аналогії, метафори у процесі мистецько-персоналізованої діяльності.

Для виявлення вищезначених умінь за даним критерієм було застосовано комплекс методів діагностики: бесіда, інтерв'ю, тестування, проблемно-пошуковий, дискусія, аналіз образності мистецького твору.

Так, наприклад, задля визначення вміння молодших підлітків спиратися на мистецький тезаурус та застосовувати асоціації, аналогії, метафори в процесі мистецько-персоналізованої діяльності, учням було запропоновано вирішити проблему: «Чи є в музичного мистецтва власна мова?». Об'єднуючись у групи, учні опрацьовували міні-кейси, вирішували проблемне завдання та презентували власні напрацювання іншим учасникам. Після цього проводили дискусію, у якій кожен мав можливість висловити персональну точку зору, підтримати чи заперечити думку співрозмовників через мистецький асоціативно-метафоричний ряд. Таким чином, можна було оцінити міру відповідності й оригінальності образності створюваних продуктів-асоціацій (метафор, аналогій, порівнянь) та здатність застосовувати наявні вміння, знання в різних ситуаціях, знаходити оптимальні рішення.

Учням було важко висловлюватися, генерувати ідеї, асоціації, метафори, виявляти гнучкість мислення. Усі ці процеси мали дуже різну міру прояву. Також учні слабо уявляли зв'язок власних уявлень із діяльністю образотворення. Вони надавали лише приклади найпростіших асоціацій, метафор, порівнянь, аналогій із мистецькими творами. По-різному проявлялася в учнів активність та зацікавленість у процесі вирішення проблемного питання. Обробка отриманих результатів показала, що низький рівень за художньо-мисленнєвим критерієм виявили 82,8 % школярів, середній – 14,3 %, високий – всього 2,9 %.

Наступним етапом констатувального експерименту була діагностика показників рівня сформованості умінь образотворення за емоційно-мотиваційним критерієм. Даний критерій виявляв ступінь прояву власної

ініціативи учнів у втіленні художніх образів, їхню здатність висловлювати персоналізоване ставлення до творів мистецтва.

Спираючись на показники за емоційно-мотиваційний критерієм, ми виявляли рівень сформованості таких умінь образотворення, як: уміння відчувати емоційний заряд та світоглядну спрямованість мистецького твору задля подальшого втілення в художньо-творчому продукті; уміння коригувати власний емоційний стан та здійснювати кооперацію через мистецько-перетворювальну діяльність; уміння здійснювати само- та взаєморефлексію процесу образотворення.

Для діагностики рівня прояву вмінь образотворення молодших підлітків за емоційно-мотиваційний критерієм були використані методи: спостереження, рефлексивна бесіда, конструктивний діалог, інтерпретації художніх образів.

Так, наприклад, для виявлення рівня прояву емоційного співпереживання у процесі сприймання твору оперного мистецтва, педагог пробуджує в дітей емоційні реакції через репрезентацію емоційних станів героя музичного твору, ідентифікацію з ним. Таким чином актуалізується переживання тих самих емоцій, які відчуває інша людина (герой музичного твору), ототожнення з ним (співпереживання), а також переживання власних емоцій з приводу стану іншого (співчуття). Підґрунтям даного методу є емпатія як здатність емоційно відгукуватися на стан іншої людини. У результаті такого переживання відповідні емоції пов'язуються з конкретним вчинком, подією, явищем, а потім, входячи в емоційне життя підлітків, ці образи «стають засобом психічного вираження почуття» (Зеньковський, 2002).

У процесі діагностики прояву вмінь образотворення застосовувався також метод конструктивного діалогу через інтонаційну імпровізацію, пластичне інтонування, персоналізацію й театралізацію. Після презентації стану героя художнього твору різноманітними засобами, підліткам було запропоновано завдання на самооцінку, що спонукало їх до усвідомлення порівняння попереднього власного досвіду з новим, що дав можливість розширення звичних меж. Під час виконання завдань за учнями спостерігав учитель, а також вони самі могли спостерігати один за одним та аналізувати роботу однолітків.

Після виконання всіх завдань з учнями було проведено рефлексивну бесіду, у ході якої вони висловлювали думку щодо власної участі та участі інших учнів у виконанні завдання. Обговоренню підлягали такі питання: Чи зрозумілим було завдання? Чи було цікаво, чи сподобалося виконувати завдання? У чому користь даного завдання? Як би ви видозмінили завдання? Дана бесіда мала показати, як учні здійснюють аналіз власних умінь, якостей та знань, необхідних для здійснення само- та взаєморефлексії процесу образотворення. Також необхідно було з'ясувати,

чи вбачають вони необхідність оволодіти навичками співпраці, рефлексії, кооперації через мистецько-перетворювальну діяльність. Під час рефлексивної бесіди було уточнено деякі питання стосовно процесу образотворення, обґрунтовано його значення, цілі та функції на доступному рівні для школярів молодшого підліткового віку.

Отже, за результатами діагностичного зрізу, згідно з розробленими показниками емоційно-мотиваційного критерію, було встановлено, що високий рівень отримали лише 8,6 %, середній – 17,2 %, а низький – 74,2 % учнів. Підсумовуючи отримані результати, ми можемо зробити висновок, що учнів у процесі навчання недостатньо спонукають до прояву комунікативних якостей, не приділяють належної уваги рефлексивно-результативній частині уроку музичного мистецтва.

Наступний, художньо-інтегративний критерій, виявляв ступінь здатності синтезувати, продукувати та інтерпретувати художні образи відповідно до загальнолюдських цінностей та наявних життєвих і художньо-естетичних ціннісних орієнтацій учнів, усвідомлення образотворчої спрямованості художньо-творчої діяльності.

Відповідно до показників художньо-інтегративного критерію ми виявляли рівень сформованості таких умінь образотворення, як: уміння проводити паралелі між художніми образами різних видів мистецтва й дійсністю, синтезуючи на цій основі нові образи; уміння інтерпретувати образність творів мистецтва у процесі мистецько-інтегрованої діяльності.

Для проведення діагностичного зрізу були використані методи: кейс-метод, творчі міні-проекти, модифікації, оцінного судження. Так, учням було запропоновано музичний міні-кейс, що складався з трьох музичних фрагментів з яскраво вираженим у них ритмом. Послухавши ритм і настрої музичних творів, учні уявляли втілені в них образи, потім зображали їх, використовуючи техніку «Каракулів» (за допомогою каракулів, ляпок, ліній, крапок, плям, відбитків та ін.). На етапі обговорення учні розповідали про свої малюнки, відзначаючи, чи вдалося передати задуманий образ, чи вийшло що-небудь несподіване, і на що воно може бути схожим, що позначає обраний для малюнка колір. Інші учні також підключалися до обговорення та інтерпретації робіт, висловлюючи свої враження від творчого процесу.

Отримані результати показали, що учні мало звертають увагу на ціннісний зміст та життєву важливість музичного мистецтва, його виховну й розвивальну функцію. Хід думок учнів відрізнявся поверховістю пов'язування аргументів; інтерпретація художніх образів є неглибокою, виявляє недостатній рівень усвідомленості художньо-естетичних орієнтацій учнів. У процесі групової діяльності учні постійно вимагають підтримки та втручання педагога. Так, за результатами діагностичного зрізу було встановлено, що високий рівень за художньо-інтегративним критерієм отримали 8,6 %, середній – 14,3 %, а низький – 77,1 % учнів.

На останньому етапі констатувального експерименту здійснювалася діагностика показників за творчо-діяльним критерієм. Даний критерій виявляв здатність створювати художні образи засобами різних видів мистецтва; міру креативності ініційованих творчих ідей у розв'язанні художньо-творчих завдань; спроможність ототожнювати задум і продукт образотворення та вдало презентувати його.

Спираючись на показники за творчо-діяльним критерієм, ми виявляли рівень сформованості таких умінь образотворення, як: уміння генерувати ідеї, які є продуктом інсайт-образотворення; уміння продукувати образність (застосовувати образні порівняння, аналогії, асоціації, метафори тощо) у навчальній діяльності та повсякденному житті; уміння співвідносити власне самовираження з контекстом загальних завдань.

Для діагностики вмінь образотворення учнів за творчо-діяльним критерієм ми використали методи: мозковий штурм, кластери асоціацій. Наведемо приклад використання методу асоціацій. У ході сприймання лише звукової доріжки відеоролика «Імітація дощу», учні, заплющивши очі, прислухаються, уявляють, фантазують. Після слухання вчитель записує на фліпчарті висловлені учнями асоціації, що виникли в процесі. Наступним етапом виконання діагностичного завдання було відтворення в груповій роботі сформованих педагогом кластерів асоціацій із метою створення продукту образотворення, у якому учні використовують синтез мистецтв. Кожна група презентувала власний продукт образотворення (творчу модифікацію кластера асоціацій) у форматі сторітеллінгу, театралізації, поезій, пантоміми тощо. Даний метод сприяв активізації мислення (художньо-образного, критичного), уяви, пам'яті, спонукав до генерації нових ідей, народження емоцій, пов'язування асоціацій і наявних ціннісних орієнтацій учнів. Процес інтерпретації базувався на суто індивідуальному відчутті й розумінні сприйнятого учнями без нав'язування вчителем свого розуміння твору, його аналізу. Діяльність образотворення активізувала слуховий аналізатор підлітків, сприйняття життя через звуки, відтворення мистецькими засобами вираження, сприяла розвитку морально-етичних якостей і чеснот учнів, вплинула на їхню емоційно-почуттєву сферу через мистецько-перетворювальну діяльність.

Отримані результати за творчо-діяльним критерієм показали недостатній рівень творчої ініціативи учнів, досить примітивні пропозиції до виконання завдання, прості й неоригінальні ідеї, невідповідність пропозицій меті запропонованого завдання. Позначався невеликий об'єм мистецьких знань та фонду накопичених художніх образів, що призводило до скромного вибору творчих пропозицій та ідей. Отже, учнів на високому рівні було всього 5,7 %, на середньому – 14,3 %, і на низькому – 80 %. У таблиці 2 наведемо отримані дані щодо рівнів сформованості вмінь

образотворення учнів контрольної та експериментальної груп за кожним критерієм на початку експерименту.

Таблиця 2

Рівні сформованості вмінь образотворення молодших підлітків в експериментальній групі (ЕГ) та контрольній групі (КГ) на початку експерименту

Критерії	Низький рівень				Середній рівень				Високий рівень			
	К-ть учнів ЕГ	%	К-ть учнів КГ	%	К-ть учнів ЕГ	%	К-ть учнів КГ	%	К-ть учнів ЕГ	%	К-ть учнів КГ	%
Художньо-мисленнєвий	29	82,8	28	80	5	14,3	5	14,3	1	2,9	2	5,7
Емоційно-мотиваційний	26	74,2	27	77,1	6	17,2	6	17,2	3	8,6	2	5,7
Художньо-інтегративний	27	77,1	26	74,3	5	14,3	6	17,2	3	8,6	3	8,6
Творчо-діяльнісний	28	80	28	80	5	14,3	5	14,3	2	5,7	2	5,7
Загальні показники	78,5%		77,8%		15%		15,8%		6,5%		6,4%	

Констатувальний експеримент мав на меті з'ясувати й порівняти наявний рівень сформованості умінь образотворення учнів у експериментальній та контрольній групах. Оскільки учні обох груп були на одному рівні знань та підготовки, то за основу ми брали припущення про відносну однорідність умінь образотворення учнів обох груп.

За результатами констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи можемо зробити висновок про практичну однорідність кількісних показників учнів ЕГ та КГ, які свідчить в основному про низький рівень умінь образотворення. Аналіз отриманих даних дозволив виокремити певні закономірності прояву вмінь образотворення молодших підлітків, довів доцільність використання набору методів діагностики та дозволив розробити подальшу стратегію методики.

Формувальний етап експерименту проходив протягом навчального року та здійснювався в чотири етапи. На пізнавально-евристичному етапі, спрямованому на розвиток уміння спиратися на мистецький тезаурус щодо вербалізації (візуалізації) художніх образів, уміння застосовувати асоціації, аналогії, метафори в процесі мистецько-персоналізованої діяльності була задіяна група евристично-мотиваційних методів. На другому, емоційно-мотиваційному етапі, здійснювалося формування вміння відчувати емоційний заряд, світоглядну спрямованість мистецького твору задля подальшого втілення в художньо-творчому продукті, уміння коригувати

власний емоційний стан, взаємодіяти в процесі образотворення за допомогою групи ціннісно-персоналізованих методів. У результаті третього – комунікативно-трансформаційного (перетворювального) етапу, спостерігається прояв умінь проводити паралелі між художніми образами різних видів мистецтва та дійсністю, синтезувати нові образи, уміння інтерпретувати образність творів мистецтва у процесі мистецько-інтегрованої діяльності за умови використання групи інтерпретаційно-комунікаційних методів. Четвертий етап – рефлексивно-творчий, у ході якого формувалися вміння генерувати ідеї, що є продуктом інсайт-образотворення, уміння продукувати образність (застосовувати образні порівняння, аналогії, асоціації, метафори тощо) в навчальній діяльності та повсякденному житті, уміння співвідносити власне самовираження з контекстом загальних завдань через задіяння потенціалу групи продуктивно-образних методів.

Після проведення формувального етапу експерименту було здійснено підсумковий зріз експериментальної групи та порівняльний аналіз результатів підсумкового зрізу експериментальної та контрольної груп учнів. Результати діагностики підсумкових зрізів наводимо в гістограмі 1.

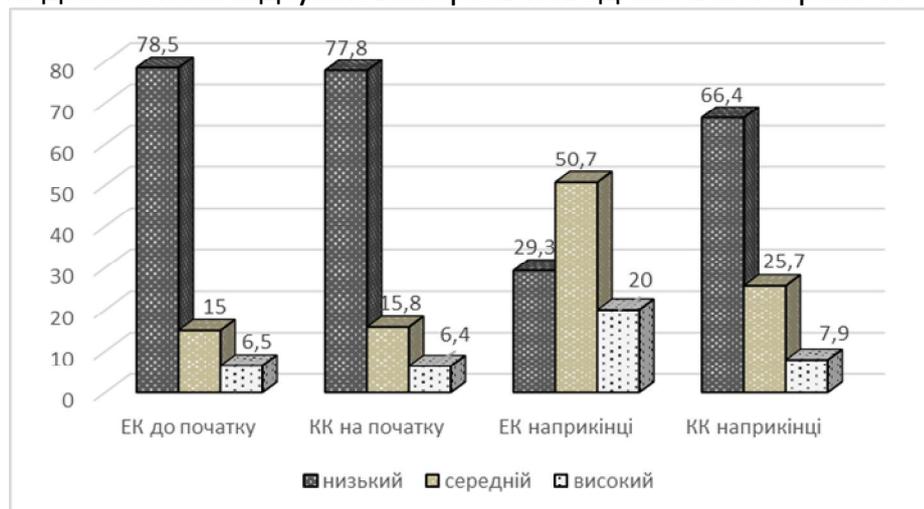

Рис. 1. Порівняльна гістограма рівня сформованості вмінь образотворення молодших підлітків контрольної та експериментальної груп.

Висновки. Отже, отримані результати переконливо свідчать про ефективність запровадженої методики формування вмінь образотворення молодших підлітків на уроках музичного мистецтва.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в адаптації розробленої методики формування вмінь образотворення для учнів інших вікових категорій.

ЛІТЕРАТУРА

Батюк, Н. О. (2007). *Особливості формування художньо-образного мислення дітей засобами фольклору*. Одеса: Друк (Batiuk, N. O. (2007). *Features of formation of artistic-figurative thinking of children by means of folklore*. Odessa).

- Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011, 2013 (зі змінами)*). Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п> (*State standard of basic and complete general secondary education (2011, 2013 (with amendments)*). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>).
- Державний стандарт початкової загальної освіти (2018)*. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (*State standard of elementary general education (2018)*). Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/en/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>).
- Дронова, О. *Педагогічні умови розвитку образотворення в процесі художньо-естетичного самовираження дітей 5-6 років*. Режим доступу: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Dronova.pdf> (Dronova, O. *Pedagogical conditions for the development of image-creation in the process of artistic and aesthetic expression of 5-6 years old children*. Retrieved from: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Dronova.pdf>).
- Зеньковський, В. (2002). *Педагогіка*. Клин: Фонд «Християнська життя» (Zenkovskyi, V. (2002). *Pedagogy*. Kiln: Christian Life Foundation).
- Масол, Л. М. (2015). *Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання*. Харків: Друкарня Мадрид (Masol, L. M. (2015). *Artistic-pedagogical technologies in primary school: unity of education and upbringing*. Kharkiv: Madrid Printing House).
- Нова українська школа: основи стандарту освіти (2016)*. Львів. Режим доступу: <https://drive.google.com/open?id=1eMV-K7YbxbN2BstOwDPsK6NU55I1YOjJ> (*New Ukrainian School: Foundations of the Education Standard (2016)*. Lviv. Retrieved from: <https://drive.google.com/open?id=1eMV-K7YbxbN2BstOwDPsK6NU55I1YOjJ>).
- Падалка, Г. М. (2008). *Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін)*. Київ: Освіта України (Podalka, H. M. (2008). *Art Pedagogy (Theory and Methods of Teaching Arts)*. Kyiv: Education of Ukraine).
- Реброва, О. Є. (2011). *Методологія і методи досліджень педагогіки мистецтва*. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (Rebrova, O. Ye. (2011). *Methodology and research methods of art pedagogy*. Kyiv: National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov).
- Рудницька, О. П. (2005). *Педагогіка загальна та мистецька*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан (Rudnytska, O. P. (2005). *General and Art Pedagogy*. Ternopil: The educational book - Bogdan).
- Степанюк, К. І. (2013). *Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04)*. Бердянськ (Stepaniuk, K. I. (2013). *Formation of research skills of future elementary school teachers in the process of project activity (PhD thesis abstract)*. Berdiansk).
- Терещенко, С. В. (2018). *Розвиток креативності підлітків на інтегрованих уроках музики (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02)*. Київ. Режим доступу: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis_Tereschenko.pdf (Tereshchenko, S. V. (2018). *Development of teenagers' creativity at integrated music lessons (PhD thesis)*. Kyiv. Retrieved from: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis_Tereschenko.pdf).

РЕЗЮМЕ

Шатайло Наталия. Опытно-экспериментальная работа процесса формирования умений образотворения младших подростков на уроках музыкального искусства.

В статье освещены методические основы опытно-экспериментальной работы процесса формирования умений образотворения младших подростков на уроках музыкального искусства. Осуществлен выбор соответствующего инструментария для проведения каждого из этапов эксперимента: констатирующего, формирующего и итогового. Приведены критерии и показатели, методы и задачи для выявления уровня сформированности умений образотворения младших подростков. Определено методическое обеспечение и этапность процесса формирования умений образотворения младших подростков на уроках музыкального искусства. Осуществлен сравнительный анализ уровня сформированности умений образотворения младших подростков экспериментальной и контрольной группы

Ключевые слова: *опытно-экспериментальная работа, умения образотворения, младшие подростки, музыкальное искусство.*

SUMMARY

Shatailo Nataliia. Research-experimental work on the process of formation of young adolescents' skills of image creation at music lessons.

The article describes methodological foundations of experimental work on the process of forming the skills of image creation of young adolescents at music lessons. The right tools for each of the stages of the experiment: ascertaining, molding and summarizing are chosen. Criteria and indicators, effective methods and tasks to identify the level of young adolescents' skills of image creation are given. Based on the previously defined structural components and the corresponding functional features of the image creation skills, the following four criteria were distinguished: artistic-thinking, emotional-motivational, artistic-integrative, creative-activity. These criteria have been matched with relevant indicators and some empirical methods that are used to evaluate, determine and diagnose the level of education of young adolescents.

The experimental work on the formation of young adolescents' skills of image creation at music lessons was carried out for three years. The number of participants in the experiment, in the involved groups, was the same – 35 students each. In total, 105 students of 5th grade who participated in the experiment were enrolled to confirm the hypothesis of the effectiveness of the method of forming the skills of image creation.

The methodological support and the stage nature of the process of forming young adolescents' skills of image creation at musical art lessons are outlined. A comparative analysis of the level of formation of young adolescents' skills of image creation of the experimental and control group was performed. Obtained results have shown the effectiveness of the introduced methodology of forming the skills of image creation of young adolescents at music lessons.

The prospects of further research are seen in the adaptation of the developed methodology of formation of skills of image creation for students of other age categories.

Key words: *research-experimental work, image creation skills, younger adolescents, musical art.*